

Dagens utfordringer – framtidens kirke.

Foredrag ved FBBs hundreårsjubileum 12. oktober 2019

Knut Alfsvåg

Guds frihet og Guds kjærlighet

De to grunnleggende trekk ved Gud slik Gud beskrives i Bibelen, er Guds frihet og Guds kjærlighet. Gud er opphav til alt som fins, og i frihet og kjærlighet gjensker Gud mennesket i sitt bilde når det gjør opprør mot ham. Det er Guds frie, ubetingede kjærlighet som setter menneskets identitet.

Mot dette har mennesker alltid gjort opprør – av grunner som vi ikke helt forstår, har mennesker alltid strebet etter en selvforståelse som hviler i menneskets selv, og ikke i dets forhold til den fritt skapende, kjærlige Gud. Ett av de første utsagn fra noe skapt vesen gjengitt i Bibelen er dette: «Har Gud virkelig sagt?», og det er siden gjentatt mange ganger og på mange måter. I den grad de troendes fellesskap er tro mot sin gudgitte oppgave – å leve ut sin tro på og tillit til den fritt skapende Gud – vil det derfor støte på motstand i samtiden.

Det har vært perioder i kirkens historie hvor en har glemt dette og begynt å søke troens identitet i forlengelsen av samtidskulturens gudsførståelse. Det er aldri noen god ide, for det fører med nødvendighet til at de essensielle trekk i Bibelens gudsbilde, altså Guds frihet og Guds kjærlighet, blir borte og erstattes av en forståelse av Gud som bekreftelse av det beste mennesker klarer å frambringe på egen hånd. Fra å være verdens og menneskets opphav blir Gud da redusert til å være en assistent, eller kanskje bare en tilskuer, til menneskets forsøk på å finne sin identitet på egen hånd. Kjernen i det bibelske menneskesyn, altså forståelsen av at vi er skapt av intet og frelst av nåde, blir da borte.

Fristelsen til denne form for forfall vil alltid være der. Vi er alle formet av den tid vi lever i, og det er derfor alltid en fare for at samtidens selvfølgeligheter blir dominerende slik at identiteten i den bibelske forståelse av Gud og menneske blir borte. Den oppgaven som er blitt gitt meg for dette foredraget, er å prøve å konkretisere hvordan spenningen mellom tro og samtid manifesteres for oss. På hvilken måte møter vi fristelsen til å finne vår identitet i noe annet enn den fritt skapende, kjærlige Gud? Og kan vi på det grunnlag også si noe om den utviklingen vi kan ane ligger foran oss?

Modernitetens virkelighetsforståelse: Det selvbestemmende menneske

Et helt sentralt trekk ved virkelighetsforståelsen i vår tid er prioriteringen av det autonome, altså selvbestemmende, menneske. Det er mye godt å si om denne prioriteringen, for den er båret av en vilje til å gjøre opprør mot tradisjonelle autoriteter som ikke lenger fungerer godt. Helt fra opplysningstiden og den franske revolusjon har vi i Vesten vært opptatt av at det er ikke er sikkert at det var bedre før, og at vi derfor ikke alltid trenger å gjøre det slik forrige generasjon gjorde det. Vi vil finne våre egne svar, og vi kan ikke ta de etablerte, tradisjonelle svar for gitt. Mer enn noe annet er det dette som kjennetegner både vår samtid og vår nære fortid.

Ett av de mest markante resultat av denne viljen til å søke nye svar på gamle spørsmål, er en ny naturforståelse. Vi mener å ha avdekket de grunnleggende naturlover på en helt annen måte enn det tidligere epoker har gjort, og det er nok også riktig. Denne forståelsen av naturens sammenhenger har blitt kombinert med en helt ny vilje til å utnytte naturlovene og manipulere naturen på menneskets premisser og til menneskets beste. Det har gitt oss teknologi som både har endret dagliglivet på en helt grunnleggende måte, og samtidig i et globalt perspektiv har hevet levestandarden for mennesker flest til et nivå tidligere epoker bare har kunnet drømme om. Derfor er det ingen av oss som ønsker oss tilbake til en tid uten elektrisitet, uten moderne og hygieniske systemer for vannforsyning og kloakk, uten moderne medisin og uten moderne kommunikasjonsmidler, ja, vi ville ikke engang fungere i hverdagen uten alle disse hjelpemidlene.

Det vi imidlertid har funnet ut i løpet av den siste generasjon eller så, er at ubegrensede vilje til å utnytte naturens ressurser til menneskets beste har en pris; den har gitt oss et forurensnings- og et klimaproblem vi ikke ser hvordan vi skal løse. Det finner vi antagelig ikke ut i kveld heller. Klimatrusselen har imidlertid et teologisk aspekt som det er vesentlig å være klar over; den er, i likhet med alle andre vesentlige problemer, et resultat av menneskets opprør mot Gud. I stedet for å se på naturen som en gave Gud har gitt oss i frihet og kjærlighet for at vi skulle finne oss til rette der i takknemlighet både overfor Gud og hverandre, har vi de siste to-tre hundre år sett på naturen som en ressurs vi har ubegrenset råderett over på våre egne premisser. Nå har vi funnet ut at det straffer seg. En bibelsk forankret gudstro med sans for dens samtidskritiske implikasjoner, burde ha visst det hele tiden.

Menneskets umettelige appetitt på å underlegge seg naturen og bruke den på sine egne premisser har imidlertid i vår tid fått en ny dreining – og her snakker vi om bevegelser i samtidskulturen som er såpass ferske at de av oss som ikke er blant de yngste lenger, har

opplevd dem i vår egen levetid. Vi nøyer oss nemlig ikke lenger med å underlegge oss og manipulere den ytre natur. Vi har også tatt fatt på den menneskelige natur og vil ha den omformet på våre egne premisser. Endringene i forståelsen av hvordan mennesker blir til og de teknologiske inngrep vi kan tillate oss i den sammenheng i løpet av de siste seksti år er dramatiske. Alle generasjoner før oss har oppfattet seksualitet og forplantning som nokså nært forbundne fenomener. Det er ingen selvfølge lenger. Det er mange i vår tid som ikke kan tenke seg å være avhengig av noe så primitivt som sex for å lage barn – man har da teknologi for slikt. Dermed kan sex frigjøres til helt andre formål som i og for seg kan være hva som helst, så lenge det ikke har noe med kjønn og forplantning å gjøre. Og skulle man være så uheldig at sex faktisk fører til at barn blir til på et tidspunkt eller med en partner som ikke passer, så har man jo teknologiske løsninger på det også.

Også dette har med gudsopprør å gjøre i minst like stor grad som vår evne og vilje til hemningsløs manipulering av den ytre natur. Evnen og viljen til teknologisk manipulering av menneskets tilblivelse er imidlertid enda en nyvinning med såpass kort historie at opplevelsen av dens negative konsekvenser ikke har rukket å sette seg i den allmennkulturelle bevissthet enda. Den kommer nok – det interessante spørsmål i den sammenheng er når den kommer og hvor mye galt vi vil ha klart å lage å stille i stand i mellomtiden.

Modernitetens religionsforståelse: Den demokratiske folkekirke

Prioriteringen av menneskets selvbestemmelse har også gitt oss en ny styringsform, det liberale demokrati. Også det innebærer en ganske dramatisk endring av våre livsbetingelser. Alle andre styringsformer vi historisk sett har erfaring med, er ovenfra og ned-modeller; den eller de herskende har en gitt autoritet som andre må forholde seg til. Slike styringsformer kan inkludere varierende grad av medbestemmelse fra dem som styres, men slik medbestemmelse er i så fall alltid begrenset til velstående menn. Denne modellen er forsvunnet i vår del av verden og erstattet med styre nedenfra. Vi velger selv hvem som skal styre oss, og vi har alle rett til å gjøre våre synspunkter gjeldende, og den retten er ivaretatt i form av prinsipper om ytringsfrihet og religionsfrihet. Retten til deltagelse og innflytelse er heller ikke lenger begrenset til rike menn, men alle, uavhengig av kjønn og sosial status, har formelt sett like rettigheter.

Protestantiske kirker har stort sett vært velvillig innstilt til det liberale demokrati og har i stor grad også vært drivkrefter i utviklingen. Det henger utvilsomt sammen med at den respekt for menneskers likeverd og integritet som har båret denne utviklingen, har klare bibelske røtter.

For Guds står vi alle likt – vi er alle skapt i Guds bilde og har alle samme verdi helt uavhengig av sosialt og biologisk betingede forskjeller. Det er et bibelsk prinsipp med klare politiske implikasjoner. Vi kan godt ha ulike oppfatninger av hvordan prinsippet om menneskers likeverd skal ivaretas i forhold til konkrete politiske utfordringer. Men det er uoppgivelig som fundament for en kristen samfunnsforståelse og kristnes innsats i samfunnet.

Mer problematisk har det vært å komme til rette med spørsmålet om hvilke konsekvenser det liberale demokrati skulle få for kirkens organisering. I vår europeiske tradisjon kjente vi inntil det 19. århundre kun to kirkelige forfatninger, nemlig den mer eller mindre forfulgte minoritetskirke i kirkens først tre århundrer, og den konstantiske øvrighetskirke fra det fjerde århundre av, da keiser Konstantin og hans etterfølgere gjorde kirken til statskirke. Reformasjonen brakte ingen vesentlig endring her; kirken ble om mulig enda tettere knyttet til monarkiet og øvrigheten. Overgangen til en demokratisk forfatning reiste spørsmålet på nytt: Hva skulle en nå gjøre med kirken? Å knytte den tett til kongen og statsadministrasjonen i en ovenfra og ned-forfatning slik en i Europa hadde gjort siden Konstantin, var nå en ting. Men når forholdet mellom øvrighet og folk ble snudd på hodet, hva skulle man da gjøre med kirken?

I Norge ble dette spørsmålet akutt i 1814, og svaret var ikke opplagt, for de demokratiske rollemodeller USA og Frankrike hadde valgt ulike løsninger. Koloniene som ble USA hadde aldri hatt en statskirke, og det var helt uaktuelt å innføre en. I Frankrike var demokrati-bevegelsen antikirkelig, og den franske revolusjon avskaffet derfor øvrighetskirken. For Eidsvolds-mennene var det uaktuelt. De valgte derfor å videreførte øvrighetskirken i den ellers demokratiske konstitusjon: «Den evangelisk-lutherske religion forbliver statens offentlige religion.» Danmark valgte nøyaktig samme løsning da man der fikk sin demokratiske forfatning i 1849, og innførte i den sammenheng det begrep som mer enn noe annet har kommet til å karakterisere den kirkeordningen vi siden har hatt, nemlig begrepet folkekirke: «Den evangelisk-lutherske kirke er den danske folkekirke og understøttes som sådan af staten.» I Danmark er denne paragrafen aldri siden blitt endret. Men den er eksportert; ved statskirkens oppløsning ble den nemlig opptatt også i vår Grunnlov. Etter 2012 står det nemlig i den norske Grunnlovens § 16: «Den norske kirke, en evangelisk-luthersk kirke, forblir Norges folkekirke og understøttes som sådan av staten.»

Vi har altså siden 1800-tallet levd med den tredje av de forfatningsmodeller vi kjenner fra den europeiske kirkehistorie: Den demokratiske folkekirke. Denne kirkeordning har som sitt uttrykkelige ideal at øvrighetskirkens mål om en stor grad av identitet mellom kirke og folk bevares samtidig som det kombineres med de liberale, demokratiske idealer om ytringsfrihet

og religionsfrihet, som dermed flytter inn i kirken. Det er nok mulig å organisere sitt religiøse liv uavhengig av folkekirken, men det er en målsetting at så få som mulig benytter seg av den retten. Fortrinnsvis skal det livssynsmessige mangfold bevares innenfor folkekirken. Det innebærer at den kirkelige samtidskritikk må holdes innenfor klare grenser, og kirkelig autoritetsutøvelse basert på en tanke om et guddommelig innstiftet lære- og tilsynsembete ikke kan få for stort armslag. Biskop Odd Bondevik omtalte ved en anledning bispeskjorten som en tvangstrøye, og det er et ganske treffende bilde. At folkekirken må ha en viss frihet til selv å fortolke sitt budskap og sin lære basert på de tradisjonelle kilder, bestrides i og for seg ikke, men det forutsettes og forventes både fra folket og politikerne at det gis rom for en kontinuerlig nytolkning som lar en bevare identiteten mellom kirke og folk uavhengig av livssynsmessige forskyvninger i den allmennkulturelle bevissthet.

Allerede på 1800-tallet hadde denne hybride konstruksjon kritikere som så at selv om demokrati kunne ha mye for seg hva det politiske angår, så var det ingen god ide å forvalte guddommelig åpenbaring etter demokratiske prinsipper. Den skarpeste av disse kritikerne, og samtidig den som jeg tror hadde størst breddevirkning både i Danmark og Norge, var Søren Kierkegaard. Likevel fungerte modellen rimelig bra nokså lenge, i hvert fall i Norge. Det skyldes at vi forholdsvis tidlig fikk etablert idealet om den konfesjonelt bevisste folkekirke, at vi fra 1907 fikk en teologisk forsknings- og utdanningsinstitusjon forankret i dette idealet, nemlig MF, og at denne institusjonen gjennom flere generasjoner formet flertallet av norske prester og teologer. Å ivareta dette idealet, den konfesjonelt bevisste folkekirke, var også målsettingen da FBB ble stiftet for hundre år siden som Bekjennelsestro presters broderkrets.

De siste tiårs utvikling har imidlertid med all tydelighet vist oss at det var de som sa at den demokratiske folkekirke seilte med en udetonert bombe i lasten, det var de som hadde rett. Det frie, selvstendige, moderne menneske lar seg ikke tiltale og korrigere av en åpenbarings- og autoritetsforankret kirke, men krever sin rett til å foreta sine egne valg på alle punkter som betyr noe. Folkekirkeidealet forutsetter at dette da også må gis rom i kirkens midte. Det første prinsipp som falt, var tanken om ulike kirkelige tjenester for kvinner og menn. Det er en ide som er klart uforenlig med demokratiske likhetsprinsipper. Lærepunktet om ulike tjenester for menn og kvinner ble derfor for Den norske kirkes vedkommende avskaffet av Stortinget allerede i 1938; deretter var det bare et spørsmål om tid før den nye oppfatningen ville bli implementert også av folkekirkens biskoper. Deretter falt tanken om at kirken i kraft av å være folkekirke skulle ha rett til å påvirke rammene for folks seksualliv, og vi fikk endringene i abortloven som endte med lov om selvbestemt abort i 1978. Så var turen kommet til oppløsningen av sammenhengen mellom sex, fruktbarhet og familie, og vi fikk diskusjonen,

først om det kirkelige legitime ved likekjønnede samliv, avgjort med Kirkemøte-vedtak i 2007, og så spørsmålet om kirkelig vigsel av likekjønnede, som ble vedtatt innført på Kirkemøtet i 2017.

Ved alle disse endringer har tilhengere av prinsippet om den bekjennelsesforankrede folkekirke ytt heftig motstand. Den demokratiske folkekirke har imidlertid så langt vist seg å motstå alle angrep. Det overordnede prinsipp om enhet mellom kirke og folk må for enhver pris bevares, og det må derfor til enhver tid gjøres de endringer i den kirkelige læreoppfatning som er nødvendige for at dette skal kunne skje. I ettertid framstår denne utviklingen som såpass entydig og rettlinjert at man kan undre seg over at det i det hele tatt har vært mennesker som har gjort seg forhåpninger som at utviklingen lot seg stanse. Det har nå en gang ikke så mye for seg å protestere mot tyngdekraften.

De alternative strategiene: Frikirkene og den demokratiske misjonsbevegelse

Forståelsen av det problematiske ved den demokratiske folkekirke gjorde imidlertid at det i løpet av det 19. århundre ble etablert to alternative kirkelige strategier. Noen benyttet seg av den nyvunne demokratiske frihet til å etablere frikirker. Helt ny var denne modellen ikke; den stammer fra gjendøperbevegelsen på 1500-tallet. Det liberale demokrati gav den imidlertid juridisk legitimitet og dermed et helt nytt frihetsrom. Dette benyttet mange seg av, og vi fikk etter hvert en nokså stor flora av frikirker, både lutherske og andre. De var imidlertid både mange og små, og prioriterte også gjerne arbeid med egen identitet på bekostning av å skulle bety noe i den større sosiale og kirkelige sammenheng.

Andre brukte den demokratiske frihet til å danne misjonsbevegelser innen folkekirkens ramme, men frigjort fra, og der med også i mer eller mindre opposisjon til, folkekirkens øverste ledelse. De demokratiske misjonsbevegelsene, altså NMS, Indremisjonsselskapet og de organisasjonene som etter hvert fulgte i deres fotspor, fikk betydelig breddevirkning både sosialt og kirkelig. De ble simpelthen nordmenns viktigste demokratiske folkeopplysningsbevegelse; NMS er den eldste landsomfattende, demokratiske organisasjon i Norge. Selv om de fungerte innen folkekirkens ramme, var de mer eller mindre frigjort fra dens behov for å fastholde identiteten mellom kirke og folk; de forkynte nødvendigheten av misjon og omvendelse fra folkekirkens menigheter til jordens ender. Slik sett kom de til å forsterke bevegelsen i retning av en bekjennelsesforankret folkekirke, og bidro på en avgjørende måte til å holde dette idealet levende i folkekirkens midte.

Både frikirkene og de demokratiske misjonsbevegelsene deler imidlertid en viktig forutsetning med folkekirken: De er blitt til innen rammen av det liberale demokrati og på dets premisser. Det er idealet om det frie, selvstendige og selvbestemmende individ som er den sosiale forutsetning også for frikirkene og misjonsorganisasjonene. Det reiser med nødvendighet et spørsmål som er blitt svært sentralt i den situasjon vi nå befinner oss. I den grad også disse motbevegelsene er blitt til på demokratiske premisser, mangler de strukturer som skal ivareta det gudgitte og uforanderlige ved kirkens oppdrag. Det viktigste lutherske bekjennesskrift, *Confessio Augustana*, sier at fordi evangeliet om frelse av nåde går på tvers av menneskers forventninger og naturlige tenkemåte, er det ved guddommelig innstiftelse etablert en egen tjeneste med særskilt ansvar for å forkynne dette evangeliet og ivareta dets integritet. De lutherske frikirkene har i større eller mindre grad implementert dette i sine strukturer. Men misjonsorganisasjonene har ikke gjort det, enten fordi det har ment at de her klarer seg med folkekirken embets- og tilsynsstruktur, eller fordi misjonsorganisasjonene i sin demokratiske selvbevissthet har ment at dette klarer de seg uten. Når folkekirken bekjennelsesidentitet forvitrer, stiller dette organisasjonene overfor et veivalg de for tiden strever ganske mye med. Skal de forbli i folkekirken som en mer eller mindre kritisk motvekt mot de justeringer den hele tiden må foreta for å forbli folkekirke, eller skal de bevege seg i mer frikirkelig retning? Noen av dem velger det siste, og de kommer fra den delen av kirkelandskapet hvor de demokratiske idealer om frihet og selvbestemmelse tradisjonelt har stått sterkest også med henblikk på forsamlingens organisering. Hva skal de da gjøre med den kirkelige embets- og tilsynsstruktur? Skal de opprette sin egen, eller skal de fremdeles klare seg uten?

Dette viser tydelig hva som er problemet med de alternative strategiene. De vil være, og har stort sett også fungert som, en motvekt mot det de har oppfattet som folkekirken teologiske kompromisser. De er imidlertid etablert på det samme ideologiske fundament som har skapt de kompromisser de protesterer mot, nemlig det liberale, demokratiske ideal om det frie, selvbestemmende menneske. De har vist at dette idealet godt kan gi rom for en tro og en teologi som ser ganske annerledes ut enn i den mer samfunnstilpassede folkekirken. Forankringen er likevel fremdeles tanken om det frie, selvstendige menneske som ikke er underlagt noen andre autoriteter enn dem en selv har valgt, heller ikke i åndelige spørsmål. Vil denne formen for folkekirkekritikk i det lange løp være en tilstrekkelig motvekt mot den allmennkulturelle majoritet, eller vil den, i kraft av fellesskapet i ideologisk grunnholdning, bli spist opp av utviklingen? Vil den til syvende og sist kunne være noe annet enn et konservativt haleheng til de generelle samfunnsmessige endringer som protesterer iherdig i noen tiår, for så

stillferdig å implementere det som for en generasjon siden var helt umulig? For å si det i tabloid form og uten nyanserende presiseringer: Er det på en eller annen måte en ideologisk forbindelse mellom kravet om fri nattverd og kravet om fri sex, slik at har en akseptert det ene, så vil en før eller siden også komme til å akseptere det andre?

Dagens utfordringer – og framtidens

Her tror jeg vi er ved kjernen i dagens utfordringer. Vi befinner oss i en kontekst hvor det er det liberale demokrati med dets prioritering av individets selvstendighet, ytringsfrihet og religionsfrihet som setter premissene. Det har gitt grobunn for en utvikling som ikke nødvendigvis går i en entydig sekulær retning – slik trodde vi lenger det var, men utviklingen har vist at vi tok feil. Men utviklingen åpner for et livssynsmangfold som er svært mye større enn det var da den nåværende ramme for nordmenns trosliv, altså den demokratiske folkekirke, ble etablert. Skal da folkekirken for å forbli folkekirke fortsette å utvide sine grenser, slik at mangfoldet forblir i kirken, og den fremdeles kan være folkekirke? Eller skal en, fremdeles på det liberale demokratiets og religionsfrihetens premisser, forsterke kirkens identitet, slik at kirke og folk skiller lag, og kirke og menighet i større grad framstår som en motkulturell bevegelse?

Et argument som taler for å velge det siste alternativet, er at en kirke som kopierer folket og henter hele dets livssynsmangfold inn i sin midte, fort kan framstå som uinteressant. Hvis kirken bare gjentar og kopierer den allmenkulturelle bevissthet, hvorfor skal en gå dit da? Det er åpenbart stadig flere som tenker slik, for folkekirkens medlemstall synker. Den dagen det er tilstrekkelig mange som anser folkekirken som en unødvendig dobling av det folk flest mener, vil politikerne måtte innse at den er et uegnet redskap til å kontrollere det religiøse liv i Norge. Da vil de heller ikke være interessert i å finansiere den. Når det skjer, og det er ikke sikkert den dagen er så langt unna, vil kartet over det religiøse landskapet i Norge måtte tegnes på nytt. Det er ikke sikkert det da hjelper folkekirken så mye at den er skrevet inn i Grunnloven.

Gode grunner taler dermed for å velge det andre alternativet, altså det alternativet som velger bort folkekirke-idealet og prioriterer kirkens motkulturelle identitet. Dette kan imidlertid bare gjøres med troverdighet om en samtidig fastholder kirkens ansvar for å utfolde en kvalifisert samtidskritikk. Gud som vi i kirken bekjenner vår tro på, har skapt alt som fins. Troverdiggudstro innebærer derfor et totalperspektiv på verden; den krever å utfoldes i form av en analyse som kan sette i samtidskulturen inn i en større sammenheng slik at kritikken får

substans og relevans. Dette ansvaret er det viktig å fastholde uavhengig av om kirkens sosiale ramme er folkekirkens eller frikirkens.

Et interessant sted å begynne kan da være ved å se nærmere på demokratiets egne forutsetninger og begrensninger både i en sosial og kirkelig kontekst. Som jeg alt har vært inne på, er det liberale demokrati forankret i fortellingen om mennesket som skapt i Guds bilde. Demokratiet forutsetter derfor et sterkt kirkelig nærvær for å bevare den respekt for menneskets verdi og integritet som er dets forutsetning og fundament. Politiske ideologier som ikke er seg bevisst at det frie og selvstendige menneske er ansvarlig overfor Gud for hvordan det ivaretar hensynet til sin neste, vil lett bevege seg i retning av det totalitære. Det gjelder også det liberale demokrati, som i sitt krav om toleranse kan komme til å fungere ekskluderende overfor alle som ikke oppfatter toleransekravet på samme måte. Vi ser tydelige tegn til det i samlivsdebatten, hvor kravet om aksept for alt og alle når det gjelder seksuelle ytringsformer fører til avvisning av alle som ikke motstandslost bøyer seg for dette kravet. Her har kirken en viktig oppgave når det gjelder å fastholde den respekt for det frie og selvstendige menneske som i utgangspunktet er demokratiets forutsetning.

Det er imidlertid ikke gitt at det er utfordringen fra den illiberale liberalisme som vil være den viktigste utfordring for framtidens kirke. Det vi har sett de siste årene, er at det liberale demokrati utfordres fra en helt annen kant, nemlig fra en populistisk nasjonalisme som ikke en gang i teorien har noe forhold til prinsippet om alle menneskers likeverd. Her gjeninnføres skillet mellom oss og de andre som et grunnleggende orienteringspunkt i samfunnsforståelsen. Det gjelder å fremme vår egen sak, så får de andre pelle seg tilbake dit de kom fra og holde seg i ro der. Ettersom Vestens identitet historisk sett er kristen, hører forsvar for såkalte kristne verdier, som kan inkludere kritikk av både liberal abortpraksis og den alternative samlivsetikken, noen ganger til det som framholdes av populistene. Slik støtte skal ikke avvises. Men så lenge forsvaret for de såkalte «kristne verdier» er forankret i en polariserende retorikk på betydelig avstand fra en kristen forståelse av alle menneskers likeverd og ukrenkelighet, kan det likevel være nødvendig å holde den på armlengdes avstand.

Det er altså ikke gitt at det er et mer eller mindre tolerant demokrati som vil være den sosiale ramme om framtidens kirke. Religionsfrihetsidealet er under press også i Vesten. Her vil det neppe, som i Nord-Afrika, Midtøsten og Vest-Asia, være islam som truer det; her kommer trusselen fra den sekulære, intolerante liberalisme og den like intolerante populistiske nasjonalisme. Det er derfor viktig å finne kirkelige motstrategier både i form av forsvar for demokratiet, og ved å innstille seg på at det å leve som kirke i en nominelt kristen, relativt tolerant stat ikke nødvendigvis er noe som vil vare ved for alltid. I mellomkrigstiden var det

bare USA, Storbritannia og Skandinavia som var reelt fungerende demokratier. Hvorvidt det samme kan sies om USA og Storbritannia i dag, vil det være delte meninger om. Demokrati er en skjør plante som må stelles godt for å trives. Det er faktisk en viktig kirkelig oppgave.

Avsluttende oppsummering

Tiden er kommet for en avsluttende oppsummering. FBB ble til som forsvar for den bekjennelsesforankrede folkekirke. Å restaurere den lar seg ikke gjøre; det toget er gått, og kanskje var det et helt urealistisk prosjekt i utgangspunktet. Det er ikke utelukket at Den norske kirke igjen vil kunne framstå som en restaurert kirke, men da vil det ikke være som folkekirke. Det alternative kirkelige strategier, frikirkene og misjonsorganisasjonene, kommer imidlertid også med sine iboende svakheter; dels er de for små og selvcentrerte, dels er de selv for sterkt forankret i en demokratisk styringsstruktur til å kunne være en konstruktiv motvekt mot livssynspluralismen i samfunnet og i folkekirken.

På kort sikt er det likevel ingen grunn til å anta at FBBs kritiske synspunkter vil forstumme; det er fremdeles rom for dem både innen frikirkene og den tolerante folkekirke. Det er det som er dagens situasjon og dagens utfordring. Det er imidlertid ikke sikkert at denne situasjonen vil vare ved. Den religionsfrihet som sikrer et kirkelig og sosialt rom for FBBs motkulturelle røst, er under press både fra den intolerante liberalisme og den minst like intolerante populisme. Med henblikk på framtiden er det derfor viktig å bygge allianser som kan sikre rom for en integrert kristentro reelt forpliktet av troen på den treenige Gud i samsvar med kirkens trosbekjennelse. Her har FBB etter min oppfatning en viktig oppgave som brobygger mellom personer og miljøer med konfesjonell identitet både i folkekirken, i frikirkene og i misjonsorganisasjonene.

Hvor stor breddevirkning dette vil ha, tror jeg blant annet henger sammen med hvorvidt misjonsorganisasjonene vil kunne oppgi sin prinsipielle, rent demokratiske lekmannsorientering og gi rom for bekjennelsens forståelse av en guddommelig innstiftet tjeneste med ord og sakrament. Dette korresponderer i den større sosiale konteksten med behovet for fastholde demokratiets forankring i forståelsen av alle mennesker som skapt i Guds bilde og frelst ved Guds nåde.

Noen synes kanskje at jeg i dette foredraget har vært overraskende mye opptatt av det politiske og sosiale aspekt ved det å være kirke. Men kirken er også en politisk og sosial størrelse, og den kan bare utøve sitt oppdrag med konsistens og troverdighet om den er seg

bevisst denne dobbelthet. FBB har nå hatt hundre år på å øve seg i dette. Vi får bruke de neste hundre på å praktisere det.